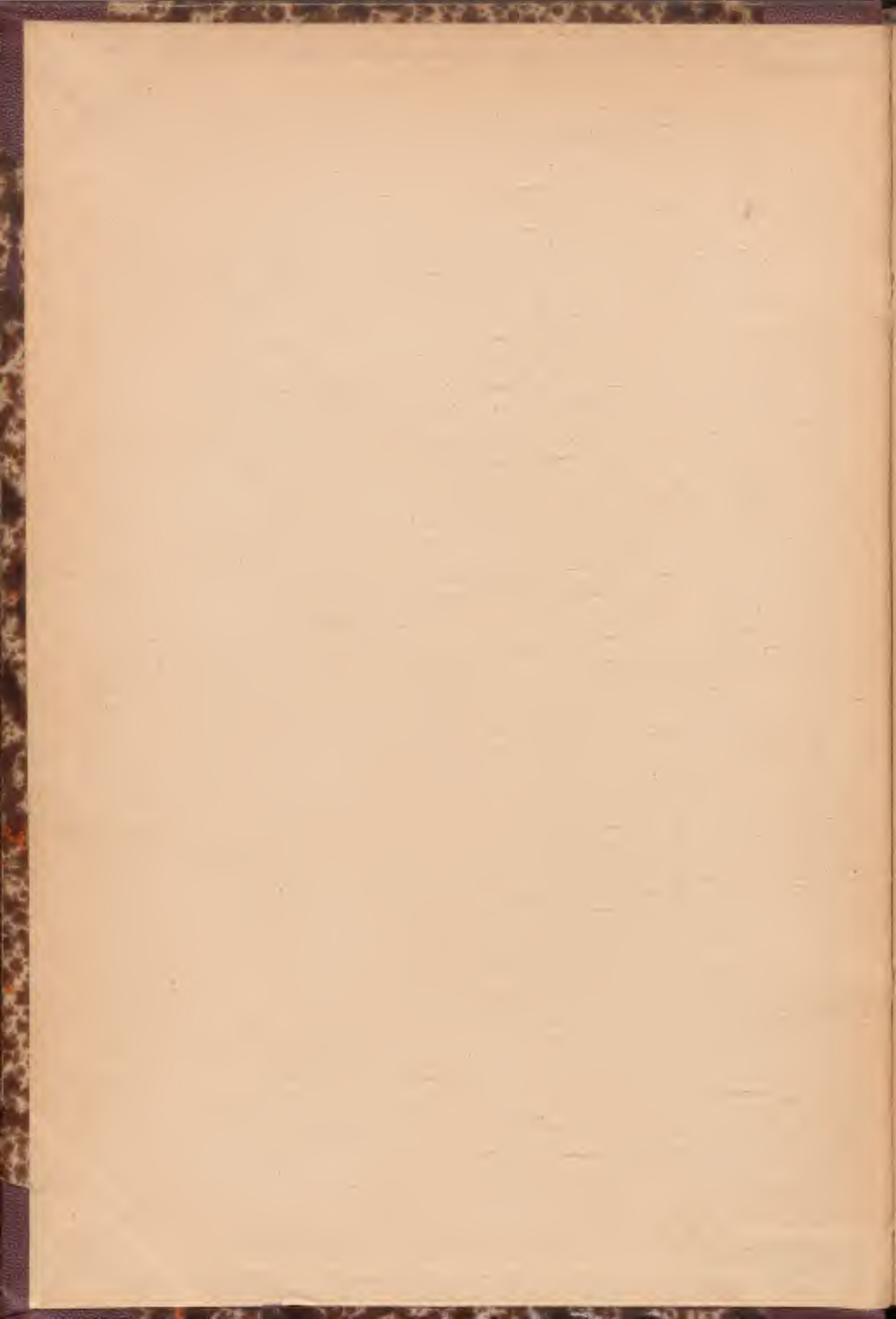
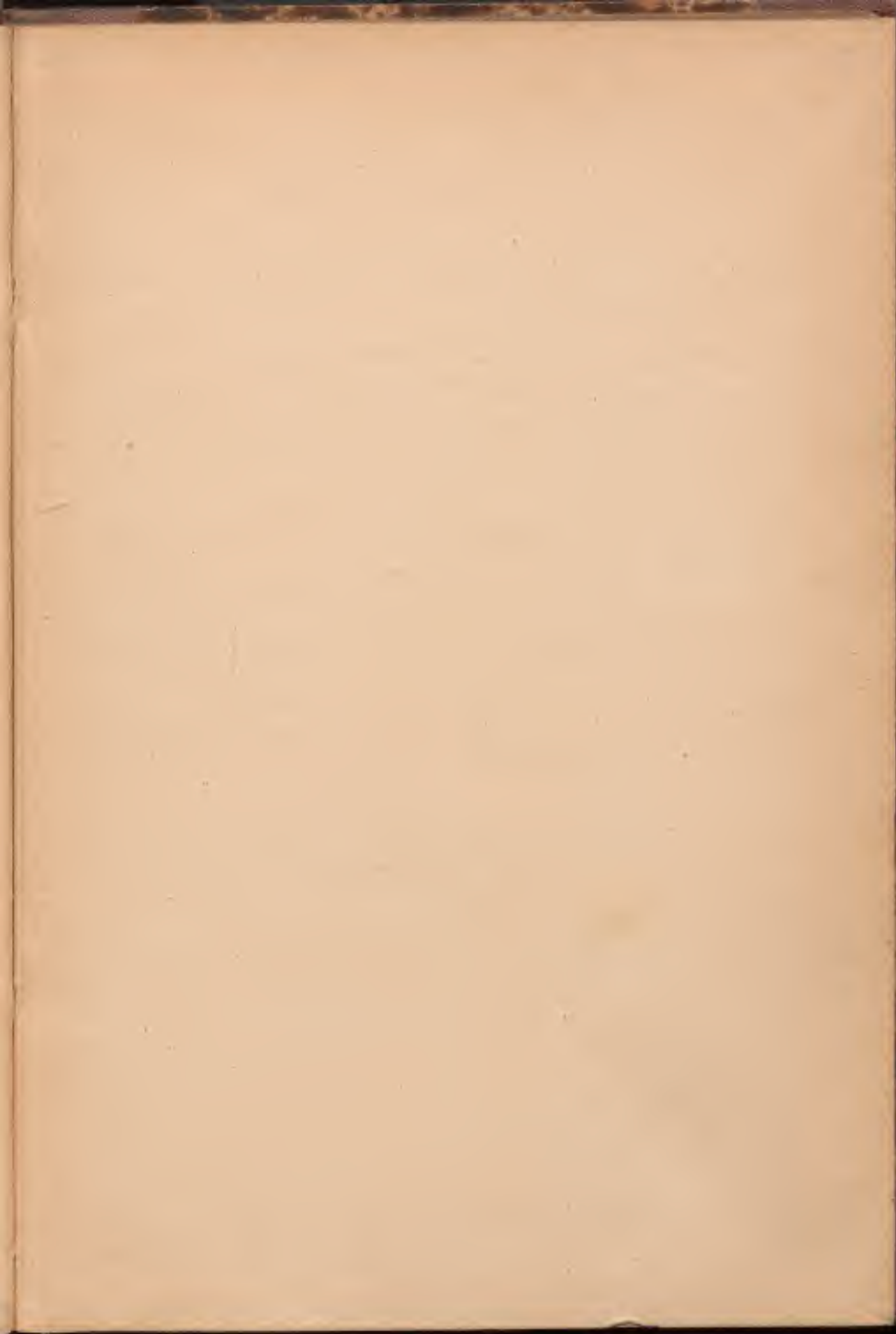
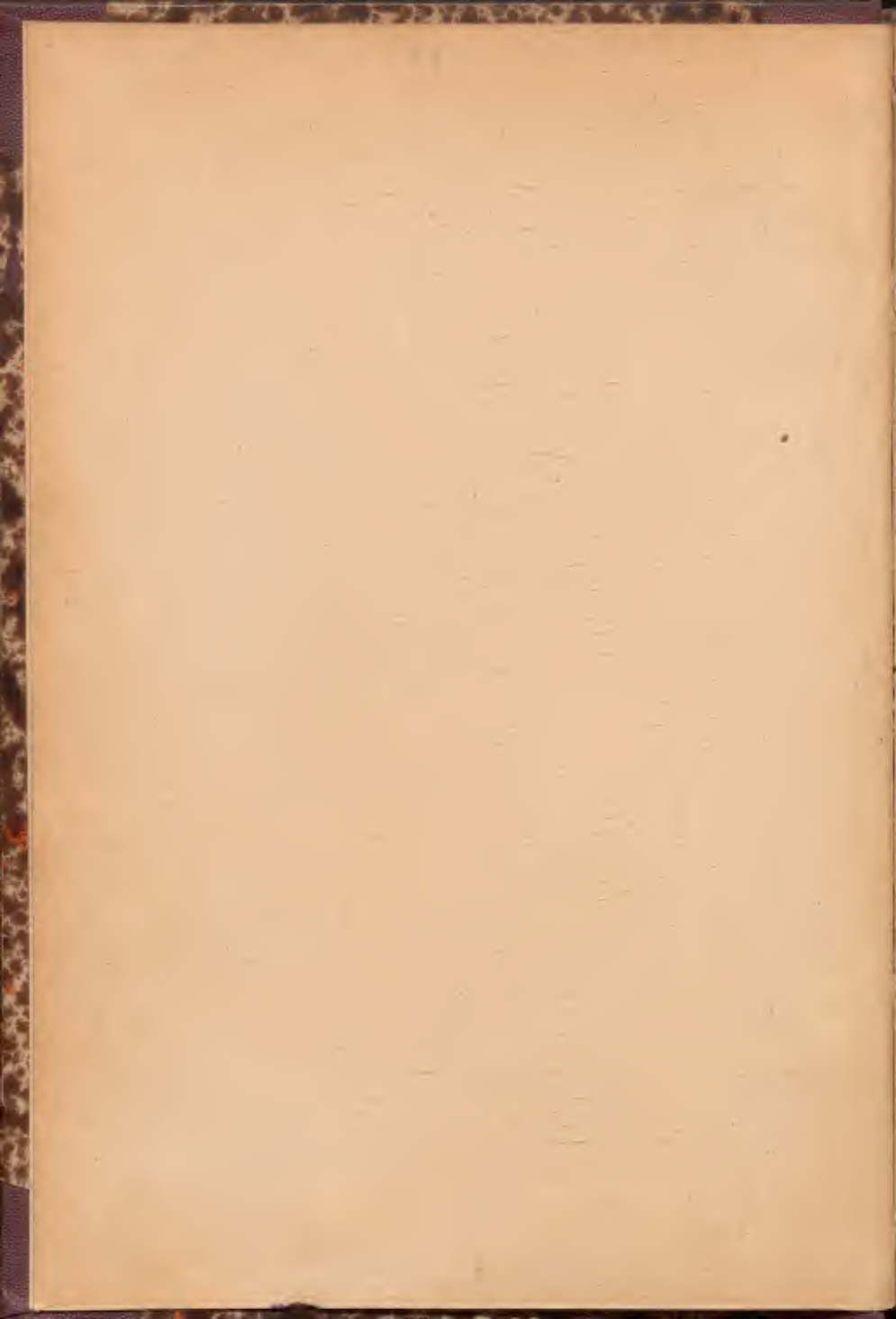

1148

L. II. 6

ՀԱՇԱԿ ՈՍԿԵՂԷՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏՆԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԱՅԼՈՎԲՆ ՀԱՆԴԵՐՁ

ԸՆԴ ԽՆԱԾՈՎ

Ա. ՄԱՏԱԹԻԱՅ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ ԵՒ Յ. ԳՈՐԳԵՆԻ

ՏԱՐԻ Բ.

ԹԻԻ Ա. — I ՅՈՒՆՎԱՐ

Ի Կ. ՊՈԼԻՍ
ԱՌ ՅՈՎԱՆՅԱՆ ԳԱՎԱՅԵԱՆ

1887

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԴ Ի ԽՆԱՄԱԿԱԼԱՅ ՀԱՆԴԻՍԻՍ

ՊԵՏՄԱԿԱՆ

Պատմութիւն Հայ մատենագրութեան Ա. Մ. Գ.
Դիւտ եւ ազդեցութիւն արուեստի Տպագրութեան . Ա. Մ. Գ.

ԳԻՏՆԱԿԱՆ

Թե գիա՛րդ համեմատին բարուք մարդակերպք ընդ
մարդոյ Յ. Գ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի Գրոց Տեղեմարայ Գ. Ս.
Աստուած Յ. Գ.
Առանձինն բանք Հայերէն լեզուի (Բ.) Յ. Գ.

ՃԱՇԱԿ

ՌԱՍԿԵՊԼԵՆ ԳՊՐՈՒԹԵՒՆ

Ա Ձ Դ

Ի սկզբան աստ, ի մուտս Բ. չրջանի Հանդիսիս, փութամբ զառաջինն հատուցանել զպարտիս շնորհակալութեան մերոյ որոց միանդամ եղեւ կամ բարի քաջալերել զմեզ յայս գործ բանասիրութեան հնոյ Հայերէն լեզուի: Գոհութեամբ մեծաւ յայտ առնեմք աստէն՝ զի ոչ սակաւք յանուանի բանասիրաց, որոց ցանկալի է պահել յաւէթ յանեղծութեան զբարբառ դարուն Մեսրոպեանց զամենազօր և զգեղեցիկ, ոչ դադարեցան ի յորդորելոյ զմեզ եթէ բանիւ և եթէ գրով՝ կալ մնալ անյողգողդ և մատուցանել յառաջ զոր եդաքն առաջի:

Առ այսու աղնիւ քաջալերութեամբք չմարթէր մեզ ապաքէն համարել ինչ զշշունջ տգիտութեան զոր չնջէին ոմանք աստ և անդ, զանհանճար ընդվայրախօսութեանց ասեմք և զպարսառադիր խժբժից, զորս ընթեռնելոյ իսկ արժանի առնել չէր մեզ ի դէպ, թող թէ պատասխանույ:

Երկրորդ անգամ՝ յայտ առնեմք զի այս ամ եւս ածցի Հանդէսս ի լոյս նովին չափով բովանդակութեան, այսինքն յէջս վեշտասան, և մերթ հանդերձ յաւելուածովք, զոր և յանցելումն ոչ դանդաղեցաք առնել յառաւել օգուտ ընթերցանելեաց՝ ընծայեալ զընտիր ընտիր հատակոտորս նախնեաց:

Իսկ զերկոտասան ամսաթերթս Ա. ամին ունիմք ի մօտ տալ միւսանդամ տպագրել և ամփոփել յառանձինն մատենի. — զի և օրինակք պակասեն. — ի պէտս մանաւանդ մանկտոյ դպրոցաց:

ԽՆԱՄԱԿԱԴԼԻ ՀԱՆԳԻՍԻՍ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԶՀԱՅ ԼԵԶՈՒԼ

Ի սկզբան անդ երկար յօդուածոյն մերոյ, որոյ վերնագիր է « Պատմութիւն Հայ լեզուի » (Ս. տարի, էջ 17), զերկուց իմն խոստացաք ճառել, « Նախ՝ երկայնագոյնս զծննդենէ և զզարգանալոյ Հայ լեզուին մինչեւ ի հասանել նորա յարբունս, կամ, մինչեւ ի մատենագրութիւն առաջնոյ կիսոյ Ե. դարուն որ է ոսկեղինիկ ժամանակ Հայ դպրութեան . և երկրորդ՝ զծերանելոյ կամ, այլով բանիւ, զանկմանէ նորա և զպէսպէս կերպարանացն զոր առ նա անտի մինչեւ առ մեզ » : Զառաջընմէն, այն է զծննդենէ և զզարգանալոյ Հայ լեզուին, ճառեալ արդարեւ երկայնագոյնս, ի հասանել մեր ի մատենագրութիւն անդր առաջնոյ կիսոյ Ե. դարուն, առ կարճութեան ժամանակին, զի կատարած տարւոյն մօտ առ կուրծս կայր, ստիպեցաք իմն համառօտս հատանել, որպէս յայտնի իսկ ասացեալ է ի վախճան կոյս պատմութեանն . « Բազում ինչ կայր մեզ արդարեւ ասել զայսմանէ, որպէս և զառանձինն ինչ իրաց և զսպհականութենէ միոյ միոյ ի գրոց Ռսկեղէն դարուն, զբարերարն ազդեցութենէ նոցա համօրէն ի վերայ տոհմային լեզուին, և զայլոց եւս կարեւորաց . այլ զանց իմն առնել զայսու ամենայնիւ կարեւորութեցաւ մեզ, զի մի առեւի ինչ յերկարեցուք պատմութիւնս որ արդէն իսկ քան զչափն յերկարեցաւ՝ հայեցեալ ի փոքր հասակ Հանդիսիս » (Ս. տարի, էջ 203) :

Ի դէնել մեր սակայն ի մտի միւս եւս ամ շնորհել Հանդիսիս, ի դէպ զատեցաք միւսանգամ զթեւ պատմութեանն ի ձեռս առեալ զխոստումն մեր կատարել մերովսանն : Ապա ոչ կրկնումն ինչ է պատմութիւնս զՀայ մատենագրութենէ, այլ լրումն այնր զոր ժամանակն կամ մանաւանդ երկիրդն չլինելոյ բաւական յառաջ մատուցանել զՀանդէսս ամ մի եւս՝

ետ մեզ փութալ հատանել ի կարծոյ : Պատմութիւնս զչայ մատենագրութենէ ունի բովանդակել զպատմութիւն մատենագրութեան զառաջնոյ կիսոյ Ե. դարուն , և նախ՝ զանգիրն մատենագրութիւն Հայ վիպասանութեան իբրեւ զորոց կամ կարապետ նորին , թէպէտ և ոչ սակաւ ինչ ճառեցաւ զամանէ յառաջնում մասին անդ : Յետ բերելոյ ի մէջ զչայ մատենագրութիւն վիպասանացն և թարգմանչաց, ունիմք գալ յերկրորդ կէտ անդր նպատակի մերոյ խոստմանս , այն է՝ ցուցանել զճակատագիր լեզուին ի թարգմանչաց անտի մինչեւ առ մեզ :

ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՍԵԶՔԱՆԷ ԱՆՏԻ ՄԻՆՁԵՒ ՅԱՌԱՋԻՆ ԿԷՍ ԱՆԴԻ Ե. ԴԱՐՈՒ

Յետ խօսելոյ , յառաջնում միամեայ շրջանի անդ ճաշակիս , զպատմութենէ ծննդեան և աճման Հայ լեզուին , չէ ինչ անդէպ , նա կարի իսկ վայելուչ , ճառել յերկրորդումս զարդեանց այնր աճման , այն է զչայ մատենագրութենէ , անդստին ի ժամանակէ անտի անգիրն վիպասանութեան , մինչեւ ի գրովի առ թարգմանչօք , և անտի մինչև առ մեզ : Այսպիսի ջան վաստակոյ , որպիսի մերս է , չպարտի , որպէս կարծեմք , աւելորդ իմն և դուզնաքեայ թուել որոց ցանկանն գիտել զպատմութիւն , նա մանաւանդ տեսանել իսկ իբրեւ աջօք զհետս անցից լեզուին յընթացս այնչափ յեղափոխ ժամանակաց, որ վեր ի վայր հարեալ եղծին զամենայն որ ինչ միանգամ բունն էր և հին և արդարեւ տոհմային : Գոլ գոն առ մեօք գիրք որ զսմին նիւթոյ ճառեն . բայց ոչ յայս սակա մեղս ինչ ոք մեզ գրիցէ գալ միւստեգամ զնովիմք , ապաքէն այլով հայեցուածով . մանաւանդ զի մերս ոչ պատմութիւն եւեթ լինելոց է հանդերձ քննութեամբ հանգամանաց գործոց և լեզուի ծանօթագոյն և նշանաւորագոյն մատենագրաց մերոց իւրաքանչիւր դարու , այլ և մանաւանդ ունիմք բերել ի մէջ ի միօջէ միօջէ ի նոցանէ՝ առատութեամբ հատակոտորս , որ և՛ զքնութիւն և՛ զարդիւնս լեզուին իւրաքանչիւր դարու օրինակօք կացուցանիցեն յանդիման ընտրող և խուզարկու մտաց :

Յառաջնում ճառի անդ մերում որ զպատմութենէ լեզուին , բերաք ի մէջ մերովսանն , միշտ համառօտիւ , զպէսպէս հանգամանս յօրինուածոյ հայերենին . զառատութիւն բանիցն ի տալ զազգի ազգի երանգս տեսականց և խորհրդոց , զկցելն (ածանցել) նորա և զյօդեւ (բարդեւ) սքանչեապէս , և մանաւանդ զհասարակն և զբնական ասացուած յայլափոխ անդր դարձուցանել , և զայլ ևս բաղմադիմի հնարան որովք չէ մարթ ուրանալթէ հայերէնն մեր հին երեւեցուցանէ յինքեան կատարեալ բովանդակութիւն լեզուի ի կարգի Հնդիկ-եւրոպական լեզուաց , ոչ անհաւասար հնոցն , Յունին և Հռոմայեցոյն , և ոչ աննման նորոցն , Գաղիականին և Սնդղիականին . և այս անտի մանաւանդ յայտ է , զի բաւական եղեւ Հայերէնն , և՛ ի հնումն և՛ զարդիս , տալ մեծաւ մասամբ ընտիր թարգմանութեամբք զերեւելի երեւելի գործս մատենադրաց հնոց և նորոց : Ի պատմութեան Հայ լեզուի որ յառաջ քան զայս՝ զայնու եւս չարարաք զանց յիշել թէ զիարդ յետ ջրթափելոյ լեզուին և լինելոյ հուժկու , տեսեալ զնա բաւական ի մատենագրութիւն , նախ վիպասանք առ հեթանոսութեամբ , և ապա թարգմանք առ քրիստոնէութեամբ , արկին զայն ի կիր , առաջինքն՝ անգիր որպէս հաւանութեան է , սքանչելի երգովքն մրմնջոց ի զբօսանս ժողովրդեան , վերջինքն՝ նոյնչափ և եւս տւելի սքանչելի մատենագրութեամբք ի հոգեւորն և ի մտաւոր պէտս ազգին :

Որովհետեւ անհնար էր և՛ լեզուին և՛ մատենագրութեան չկրել նշանաւոր փոփոխմունս ըստ փոփոխելոյ քաղաքային պայմանաց ազգին , հարկ իմն էր դարուց յաջորդելոց միմեանց տալ լեզուին , ըստ ազդեցութեան դարուն յորում գրեցաւն , ազգի ազգի գոյնս որ ընտրեալ որոշին ի միմեանց ըստ յատկութեան և ըստ ճաշակի :

Արդ , սկսեալ ի ժամանակէ անտի անգիրն վիպասանութեան՝ բերցուք նախ որչափ ինչ մնացորդք կան յերգոց անտի , որք , թէպէտ և անծանօթ ժամանակաւ , են սակայն (զի պլազդ ընդունել չէ մարթ) հնադոյն քան զքրիստոնէութիւնն կամ քան զքրիստոնէական մատենագրութիւն , ուստի և ի հարկէ համարելի ծնունդ հեթանոսական ժամա-

նակի : Մտեալ ապա ի գրոմն ժամանակ՝ կուտեսցուք առատագոյն եւս հատակոտորս , նախ ի մատենադրութենէ անտի առաջնոյ կիսոյ Ն. դարու , և ըստ նմանէ յիւրաքանչիւր դարէ մի ըստ միովէ , թողեալ հայ ճաշակաց ընտրել թէ յորո՞ւմ ի նոցանէ իցէ խնդրելի և գտանիցի Հայերէնն իբրեւ արգարեւ աղգային և անխառն :

Զմնացորդս երգոյ վիպասանաց այլուր , ի սլատմութեան անդ լեզուին , բերեալ է մեր միանգամ (տես Ա. տարի , էջ 93, 94) . այլ ներեսցի մեզ դնել աստ միւսանգամ ամիո՞ւ ի միում վայրի , որպէս վայել իսկ է յամբողջութիւն ժողովածոյիս : Թող զմանր մանր մնացորդս զորս յիշէ խորենացին ուրեք ուրեք ըստ դիպաց , առաջինն և երկայնագոյն , թերեւս և հնագոյն է « Երկնէր երկինն » :

(Մատուցի յառաջ)

Ա. Մ. Գ.

ԳԻԻՏ ԵՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏՊԱՂՐՈՒԹԵԱՆ

Արուեստ տպագրութեան հնարեցաւ յԵւրոպա , որպէս թուին , մօտ յամն 1440 : Չէ ի մերում դիտաւորութեան մանր ի մէջ բերել զպատմութիւն նորա , և ոչ առնուլ ի քնին թէ ո՞րք արդեօք եղև նախ հնարագիւտ արուեստին , Հարլեմացին Կոստէ՛ր թէ Մոկունտիացին Կութթեմպէրկ , կամ , որ ճմարտագոյն եւս է , չիցէ՛ արդեօք Վենետացուց բերեալ զարուեստն ի ճենաց աշխարհէն ուր սովորութիւն էր , ասեն , արկանել զայն ի կիր անդստին իբր յերկուց հազարաց ամաց հետէ :

Առաջին հրովարտակ հրամանի վասն տպագրութեան տուաւ ի Վենետիս յամին 1441 . ուստի յայտ է թէ ոչ սակաւ ամօք յառաջ ծանօթ էր անդ արուեստն :

Կարծի իմն թէ յամին 1440 Կոստէր հան ի տիպ մատեան մի անուանեալ « Հայելի փրկութեան մարդկան » . Կութթեմպէրկ և Ֆուսդ հանին զԱստուածաշունչ մատեանն որ անուանեալ կոչի « Մոկունդեան » , մօտ յամն 1445 : Այլ արուեստն արագ արագ եհաս ի կատարումն : Տպագրութիւնն

Մոկուսնդեան որ եղև ի ձեռն երկուց գերմանացի ճարտարաց , որպէս յիշեցաք , տակաւին զարմանալի է իբրև օրինակ ճարտարութեան արուեստին :

Ի համարի առաջին գործոց տպագրելոց են դիրն խրախուսանաց ի պատերազմ յԱրեւել յամին 1454 . նոյնպէս երկու թուղթք ներողութեան Պապին Նիկողայոսի Ն . ի որ ունին զնոյն թիւ տարւոյ :

Ի սկզբան անդ իւրաքանչիւր էջ միաձոյլ միատարր փորեալ քանդակէր ի վերայ կոճեղ փայտի . այլ յետ սակաւուց հնարեցան տիպք շարժունք , այն է՝ մէն մի նշանագիր ձուլեալ ի մետաղէ ուրոյն առանձինն , և տողեալ կարգեալ ըստ պատշաճի , որպէս առնի ի գրելն :

Երկուք ի գործաւորաց Ֆաւսդի , մօտ ուրեմն յամն 1465 , սկսան վարել գիրտիւն յԽտալիա : Սոքա հանին ի լոյս զգործս Լակտանտեայ , նոյնպէս զգիրտն Կիկերոնի զՊապուսի , և զՍլուրոյն Աւգոստինեայ՝ զԲաղդէն Ասպուսի :

Արուեստ տպագրութեան անց ի Գաղիա յամին 1469 , և զկնի ամաց ինչ ծաղկէր յամենայն քաղաքս մեծամեծս Եւրոպայ : Տպագրիչք վաճառէին անձամբ գիրեանց գիրտն , և թիւ համարոյ օրինակացն տպագրելոց յիւրաքանչիւր նուագի էր յայնժամ երեք հարիւր : Միաժալիցն յաջորդեցին չորեքժալեանք , և յամին 1501 երեւեցան երկոտասանաժալք :

Գրեթէ ի սկզբան իսկ գին մատենից նուազեաց իբրև չորս հինգերորդս քան զոր էրն ցայնժամ , և շահուն զոր մատուցանէր արուեստն նորընծայ՝ եղաւ չափ և պայման արքունի հրովարտակաւ որ յայտ առնէր թէ քանոյ վաճառելոց և զորոց իրաց ճառելոց էին մատեանք : Համալսարանն Բարիզոլ եդ սակ զնոյ վաճառման նոցա , և կարգեցաւ հասարակաց տեսուչ յանուն տէրութեան և եկեղեցւոյ : Անդէն ի սկզբան եղև յայտնի՝ թէ ոչ գոյզն ինչ լինելոց էր ազդեցութիւն տպագրութեանն ի մեծ շարժումն անդր մտաց որ սկիզբն առ երեւել միանգամայն և ընդ հանուր :

Ոմանք ի մատենագրաց կարծեցին գտանել զչափ մոռւորն կրթութեան ազգաց Եւրոպայ ի կատարած կոյս հնդեւտասաներորդ դարուն՝ ի չափոյ անտի մատենից տպագրելոց

առ միում միում ի նոցանէ : Այլ այս չէ ուղիղ և ճշգրիտ ըստ ամենայնի . քանզի ի յաճախութիւն տպագրութեան մատենից պիտոյ են ոչ հանճար միայն մատենագրութեան , այլ և արուեստգիտութիւն և վաճառաշահութիւն . ապա մատեանք յաճախեն անդ մանաւանդ ուր առաւել է ճարտարութիւն արուեստից և տուրեառիկ փոփոխումն : Սակայն ի յաճախութեանէ եւս մատենից տպագրելոց ջանալ գտանել փոքր ի շատէ զչափ յառաջագիմութեան ազգի չէ ամենեւին անդէպ և առանց արդեսանց ճշմարտութեան , մանաւանդ յորժամ զուսումնասէր և զընթերցութեամբս բարս ժամանակին գիտել կայցէ առաջի , և այլ աղգ հասանել այնմ չիցէ հնար : Յամէ անտի 1470 մինչ ջամն 1500 ածան ի հրապարակ յեւրոպա առաւել քան տասն հազար գրեան ընդ մեծ և ընդ փոքր , յորոց յովագոյնք ելին յիտալական մամլոց , և այս ապաքէն ցուցանէ թէ Իտալիա կայր յայնժամ ի գլուխ մտաւորն շարժման : Ի միջոցի անդ ամաց որ ի վերոյն յիշեցաւ , այն է՝ յամէն 1470 մինչև ջամն 1500 , ածան ի լոյս մատեանք իբրև 2855՝ ի Վենետիա , 925՝ ի Մեդիոլան , 298՝ ի Պոլոնիա , 925՝ ի Հռոմ . այս ամենայն յիտալիա , և քաղաքք յիտալականք թուով իբրև յիսուն էին տեսալք մամլոց : Արտաքոյ Իտալիայ , 751՝ ի Բարիլ , 530՝ ի Կոլոնիա , 382՝ ի Նիւրեմպերկ , 351՝ ի Լիւսիա , 320՝ ի Պադէլ , 526՝ ի Սթրազպուրկ , 256՝ յԱւկսպուրկ , 116՝ ի Լուվէն , 134՝ ի Մոկուսդէիա , 169՝ ի Տեւենդէր , 130՝ ի Լոնտոն , 7՝ յԱքսֆորտ , 4՝ ի Սենդալպան : Ապա քաղաքն Վենետուցոց էր ի կարգի անդ առաջին , Անդղիա՝ յետնագոյն , և այսմ տան հաստատութիւն և այլ եւս ոչ սակաւ դէպք որ բաւական են ի ցուցանել թէ Իտալիա էր այնչափ յառաջագիմ մտօք անդէն իսկ յամին 1400 , որչափ եղևն Մեծն Բրիտանիա աստ ուրեմն յամին 1500 , այն է՝ իբրև հարիւր ամաւ յետոյ : Թէ Բարիլ եւս քան զԼոնտոն յառաջագիմ էր յայնժամ՝ է նոյնպէս յայտնի , և եղև եւս իմն աւելի նշանաւոր ի տասն ամսն որ զկնի , մինչդեռ չորեքհարիւր երեսուն մատեանք ածան ի լոյս ի Բարիլ , իսկ ի Լոնտոն՝ քսան և վեց և եթ : Լոյս գիտութեան երթայր և նուազէր ըստ հեռանալն յիտալիայ , որ

գող վառարան իմն էր նորա : Յամին 1550 , այն է՝ իբրև միով դարու յետոյ քան զգիւտ տպագրութեանն , եօթն մատեանք եւեթ էին տպագրեալ ի Սկովտիա , և չէր և ոչ մին ի նոցանէ կարեւոր : Դոյզն ինչ է , այլ արժանի յիշատակութեան , զի առաջին մատեան տպագրեալ ի Սպանիա յամին 1474՝ եղև ճառ Յիսուսիէ Կուսին :

Երկու են առանձինն արդիւնք գիւտի տպագրութեան , նախ այն՝ զի նուազեցոյց զգին մատենից և բազմացոյց զնոսա , երկրորդ անգամ՝ զի ընթերցման ետ տակաւ ունեւ զտեղի հրահանգութեան ի բեմէ : Զառաջնմէն , այն է՝ զթեթեւագինն լինելոյ և մանաւանդ գլխաճախելոյ մատենից ասելի է , զի մատեանք չեղեն երբեք նուազագոյն քան զբաւականն , և ոչ կարի ծանրագնի : Որպէս առ Պտղոմեամբ էր յԱղեքսանդրեան մուսէոնին առանձինն արուեստանոց գըրչութեան , ուստի ելանէին մատեանք ըստ բաւականին , նոյնպէս յետոյ ուրեմն ի վանորայս էր ուրոյն սրահ որ դպրանոցն կոչէր , սահմանեալ ի կարգել և յընդօրինակել մատեան : Զբաղումնս այս որ նստելովն վճարի՝ ակորժելի է մանաւանդ որոց սիրենն զմենակեցութիւն հանդարտութեան և ստէպ գալ զխոկմամբ հոգեւորացն : Այլ ընթերցողս , որ կարեւորագոյն մասն են ընկերութեան զարդիս , գտանեմք ի հնումն դուռն ուրեք և անօտր առ Յոյնս , ի Հռոմ և յԵգիպտոս , և առ այլս ի հին ազգաց , բաց ի Ճենաց : Ուսումն ասանդէր առ հինսն գրեթէ ի բերանոյ միայն :

(Մատուցի յառաջ)

Ա. Մ. Գ.

Գ Ի Տ Ն Ա Կ Ա Ն

ԹԷ ԶԻԱՐԴ ՀԱՄԵՄԱՏԻՆ ԲԱՐՈՒՔ
ՄԱՐԴԱԿԵՐՊՔ ԸՆԴ ՄԱՐԴՈՅ

Բազումք ի մարդկանէ , զհետ երթեալ եւեթ գհոգեւոր խելամտութեանց , չկամին համարել մերձաւորութիւն ինչ ունեւ մարդոյ ընդ աղգս կապիաց . զի այն կարծիք են նոցա՝ եթէ չիք ինչ զօղ միջին որ զպայման մտաց մարդոյ մերձե-

ցուցէ ի մտաւոր պայման կապկաց մարդակերպից , որ թուին նոցա զուգնաքեայք յոյժ խորհրդով : Այլ , հանդերձ այսու , չէ պարտ մոռանալ զի ոչ սակաւք յազգաց մարդկան հազիւ իմն գլեն մտօք կամ յայտնութեամբք բանաւորութեան զազգս մարդակերպ կապկաց :

Ահա որ յերկրին Աւստրալիացւոց բնակք այդերենածինք , որոց ազգմունք բնակաւորք գաղանութեան օգնեսցեն մեզ ի հարկանել ընդ միմեանս զիմացութիւն մարդոյ և զմարդակերպից : Խառնաղանձ Պողոթքիւտոսի , հանգոյն այնոցիկ զոր ետես Մաքսիմիլիանոս ոմն իշխան ի դաշտին Րիոյ Պելմոնդեայ , ի շինի ուրեք որ ի վերայ գետոյն Յուբուրայ , թմբիր անհնարին ապշութեան բերէ յինքեան ընդաբոյս բարուք : Սաստիկ եւս են բարք ապշութեան Օպոնկոսից և Տոքոսից , ազգաց վայրենեաց Արիկեցւոց աշխարհին : Մարթիցի արդարեւ գաղանազոյն վայրենւոյ իսկ լինել երբեմն բազմագութ և հաւատարիմ առ նմանիս իւր . որպէս տեսաք աչօք մերովք զմանս ի վայրենեաց ածելոց յԵւրոպա , ոչ բազում ամօք յառաջ , հիւանդանալ և դարման գտանել յընկերաց . զայս և այլոր տեսին ոմանք ի ճանապարհորդաց : Այլ և ի մարդակերպս է տեսանել զնոյն գութ գորովալիւր , զնոյն սէր և զհաւատարմութիւն ընդ միմեանս . զոր օրինակ յորժամ ի նմին գառազղի իցեն Օրանկ-ութանք (ազգ ինչ մարդակերպ կապկաց) քանի մի : Ոչ սակաւք յազգաց անասնոց յայտ ածեն յինքեանս գութ ի փոքրկունս և սերտ սէր ամուսնութեան : Ժողովուրդք և՛ վայրագասունք և՛ քաղաքաւորեալք , որպէս յայտ է , նախճիրս եղեռանց անպատումս առնեն այր ընդ ընկեր անագորոյն մտօք , և չէ երբեք յիրաւի զգործս նոցա անուանել տմարդիս կամ անաքժանս մարդոյ . զի ամենայն անագորոնութիւնք և կոտորածք և ոճիրք և յափշտակութիւնք որ ի մարդկանէ գործիցին՝ գան անվրէպ զհետ բուսոյ բարուց ժողովրդոց . գործք ամենեւին մարդկեղենք են որ ի ձեռն մարդոյ առնիցին եղեռունք . զի յազգս անասնոց ոչ ետես ոք ուրեք ինչ ըստ դմին օրինակի : Չեն իրաւուք բնաւ ընդ մի համարել դահիճ մի արիւնհարբու մարդախանճ , զորպիսիս էր տեսանել յաւուրս Արհաւրայ Գաղի-

ացւոց ազգին , և սովարեկ սովալըուկ վազը մի որ ի հարկէ իմն և ի կարեաց որովայնի բեկեալ կերիցէ ստնաւորս յանասնոց քանի մի , որպէս և այլք ի գիշակեր գազանաց առնեն զնոյն ի նմին բռնութենէ կարեաց : Միանգամայն իսկ ասացեալ խաղաղիկ են մարդակերպք , և գործ զօրէն թըշնամւոյ ոչ գործեն ընդ միմեանս և ընդ մարդկան . յերաւի է ասել զի խաղաղութեամբ և գթովք աղեաց անցանէ զանցանէ կապիկ մարդակերպ զբազում մարդկամբ :

Այլ անդունդ անհնարին գոյ ընդ մին և ընդ միւսն , այնու զի ազգ մարդկան առաւելեալ կրթութեամբ գայ ի զարգացումն մտաւոր բարձր յոյժ , ուր և զկարի մտացիս անգամ ի մարդակերպ անասնոց ածել հազիւ թէ մարթիցի ի կրթութիւն ինչ անմտաւոր : Ընդարայս չարութիւն մարդակերպ կապկաց՝ զայրացեալ ըստ աճել տիոց նոցա՝ չտայ ումեք զգօնացուցանել զմի յանբանաւորաց անտի և ածել ի կրթութիւն կատարեալ : Մարթի զմարդակերպս առնել օժանդակս մարդկան , մինչև տալ նոցա սպաս հարկանել մեզ անմտութեամբ . այլ ոչ որպէս զընտանի անասունս առ հասարակ : Իմ այն են հաւատք՝ զի հնար է ամենայն ազգաց մարդկան զնալ ի կատարումն մտաւոր , այլ ոչ նովին չափով կամ հանգամանօք մտաց : Զէ՛ և չէ մարթ , որպէս հաւատամն , թէ Աւստրալիացիք երկրին փոխնալենտի հասանել կարիցեն ի կրթութիւն մտաց այնպիսի , մինչև մոտանել ի կշիռ ընդ հանճարեղս ազգի մերոյ (Գերմանացւոց) : Այլ և քանի՜ անցին դարք ժամանակաց , ստել չբաւեմ , ի սկզբանէ անտի վայրենութեան մերոյ մինչև ի հասանել յայս չափ մտաւոր զարգացման յորում այժմս դտանիմք : Բայց ոչ սակաւք և յազգաց վայրենեաց , ի կարի իսկ յետնելոց մտօք , եղեն անդամք մարդկութեան պիտանացուք ամենեւին : Փոփոխմունս բարուց որպիսիս եղև մեզ տեսանել , յընթացս ամաց ութսնից , առ բնակիչս Սանտուիչ կղզեաց , առ Թահիթեցիս և առ այլս ի վայրենի ազգաց Աւստրալիայ : Ոչ և դոյզն ինչ էր կրթութիւնն զոր ասպետաբար իմն ի հանդէս ածէին դեսպանք Մատակասքարի , որպէս տեսաք յաւուրս մեր , ի Պերլին , յալնուազոյն ժողովս մայրաքաղաքին . չատ իսկ էին

այն բարձր դասականացն ածել զմեզ ի հաւան, եթէ ոչ ի զարմացումն, զի երթայ և ծաղկէ կրթութիւն մտաւոր առ բնակիչս կղզւոյն այնորիկ Ափրիկեայ :

(Որտառացի յառաջ)

Յ. Գ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի ԳՐՈՑ ՏԵԼԵՄԱՔԱՅ

Իբրեւ հասանէին ի դուռն այրին Ալիսիսեայ, հիանայր սքանչանայր Տելեմաք ի տեսանելն իրս զարմանալիս որ շինական իմն պարզութեամբ զաչս մագէին զտեսողաց : Ոչ էր անդ տեսանել ոսկի կամ արծաթ, ոչ վէմս մարմարեայս, ոչ սիւնս կճեայս, ոչ պատկեր նկարէն և ոչ անդրիս մարդկակերպարանս : Եր այրն փորեալ ի ժայռի, և ի վերոյ ձգեալ կամար որ դրուագեալ ծածկեալ էր կոպճովք և կոնքովք և խեցեղէն պատենիւք, և որթ մի մատաղատունկ զմանր մանր և զփափուկ ուռան տարածեալ ծածկէր զգետինն, հասարակ յամենայն կուսէ : Զեփիւռք քաղցրաշունչք, հակառակ գոլոխառն տապոյ ճառագայթից արեգական, զովութիւն իմն հեշտական պահէին անդ, և աղբերքն որ մեղմագոյնս հոսէին ընդ մարգս զարդարեալս կակաջիւք և մանուշակօք՝ յօրինէին աստ և անդ լուալիս բաղանեաց պայծառ և ջինջ ջրովքն, պէս գունակական վանի : Ծաղիկք փափուկք ազգի աղգիք համապայծառ զարդարէին զտապաստակն կանաչ և դալար որ պատէր զայրին : Եր անդ և պուրակ մի ի տերեւախիտ ծառոց անտի որ բարձեալ բերեն պտուղս ոսկիս և ծաղիկս, որ յիւրաքանջիւր փոփոխմունս տարւոյ նորոգ փթթեալ հոտս անուշունս սփռեն՝ քան զամենայն հոտ անուշութեան սաստկագոյն : Թուէր իմն պուրակն իբրեւ պսակ եղեալ ի գլուխ մարգագետնին, և առնէր հովանի թանճրամած իբրեւ զգիշեր զոր ճառագայթք արեգական ոչ կարէին փարատել : Ոչ լսէին անդ այլ միայն երգք թռչնոց և միմունջք գետակի միոյ որ աղմկեալ փրփրեալ

հոսէր ի բարձուէ ժայռի միոյ և խաղայր անցանէր ընդ դաշտն լայնատարած :

Քարայրն Աալիփոնայ էր ի զառիվայրի ուրեք ի վերայ բլրոյ , ուստի տեսանելի էր ծովն որ մերթ խաղաղեալ հանդարտ և միատարր ողորկ երեւէր իբրեւ զապակի , մերթ մոլեգնեալ յուզեալ մռնչէր վարազարար և ընդհարեալ խորտակէր ընդդէմ ժայռից՝ լեռնաձեւ ամբարձեալ զսղիւսն ընդոստուցեալս : Յայլմէ կուսէ էր տեսանել գետ մի յորում երեւէին ցիր աստ և անդ կղզեակք ինչ պատեալք շուրջանակի ծաղկալից կակղեօք և բարձրաբերձ կաղամախիւք որ զգլուխն ամբարտաւանս ձգէին յամպս : Ատակքն այնոքիկ պէսպէս որ զկղզեակսն կազմեալ յարդարէին և քերէին անցանէին առ ափամբք նոցա՝ խաղս իմն թուէին խաղալ ի դաշտի անդ . կիսոցն ջուրքն յստակք հոսէին արագընթաց գնացիւք . կիսոցն մօրացեալ ծովացեալ զկայ առեալ կային անշարժք . իսկ այլ լոցն՝ երկարաձիգ ջրջանօք յետս ընդ կրունկն երթային իբրեւ թէ յիւրեանց ի բուն ակն ի վեր դառնայցեն , առ ի չկամեւոյ թողուլ լքանել զվայրսն զայնոսիկ սքանչելիս : Երեւէին ուրեք ուրեք ի հեռաստանէ բլուրք և լեռինք բարձունք , որ մինչեւ յամպս ելեալ կցէին . և տեսիլ նոցա նորանչան նորասքանչ պատկեր իմն ցանկալի յարդարէր ի վայելչութիւն աչաց տեսանելաց : Աերինք մօտաւորք ծածկեալ էին ուռովք դալարովք որ փունջս փունջս երեւեցուցանէին . խաղողն առուեւ լքան զծիրանի պաղպաջուն թաքչել չմարթէր ընդ տերեւովք , և որթն ծանրաբեռնեալ կորացեալ կքէր ընդ ուկուզովք : Թգենիք և ձիթենիք և նռնենիք և այլ ծառատունիք ազգի ազգիք միահաղոյն ծածկէին ընդ զդաշտն և զսարտիգի իմն մեծի կերպարանս տային նմա :

Աալիփոյ , յետ ցուցանելոյ Տեւեմաքայ զգեղեցկութիւնս զայսոսիկ բնութեան , ասէ ցնա . Երթ և հանգիր այժմ . առասիկ թաթաւեալ թացեալ են հանդերձք քո . ժամ է արդ փոխելոյ զնոսա . յետոյ ուրեմն մարթ է գալ մեզ դարձեալ ի մի վայր և բան ի մէջ արկեալ խօսել երկարաւոյնս . և յայնժամ պատմեցիք քեզ վէպս ընդ որ խանդաղատեալ շարժեսցի սիրտ քո : Ի նմին ժամու եմոյծ նա զՏեւեմաք և ընդ նմա զՄենտոր

յանխուլ իմն և ի ներքսագոյն կողմանա այրի միոյ որ մերձ յիւր այրն էր : Անդ Նիմիթայք խարոյկ լուցեալ էին մեծաւ փութով ի փայտից կիտրոնի որ հոտ անոյշ սիւնէր ընդ ամենայն կողմն , և հանդերձեալ յարդարեալ էին ագանելիս վասն նորեկ հիւրոցն :

Տեղեմաք իբրեւ ետես պատրաստեալ վասն իւր զնուրբ զասուի պարեգօտն որ սալիտակագոյն էր քան զծիւն , և զոսկեհուռ պատմուճանն ծիրանի , հեշտութիւն իմն որ բնակաւորն է երկտասարդութեան՝ զգայր անդէն ի սրտի իւրում վասն այնչափ չքեղ փառաւորութեան հանդերձանացն :

Յայնժամ Մենտոր խստագոյն իմն բարբառով ասէ ցնա .
Միթէ այսոքի՞կ իցեն , ո՞վ Տեղեմաք , խորհուրդքն որ տիրելոց են սրտի որդւոյն Ողիսեայ : Դու փոյթ յանձին կալջիր պահելոյ զանուն քաջութեան և զբարւոք համբաւ հօրն քոյ և յաղթելոյ դժնդակ բախտին որ հալածէն զքեզ : Այր մի երկտասարդ որ համակ ընդ զարդ գայցէ և ընդ պաճուճանս սնոտիս՝ չէ արժանի իմաստութեան և փառաց : Քանզի այնո՞մ են փառք որ գիտիցէ ժոյժ ունել տանել տառապանաց և զամենայն հեշտութիւն կոխել առ ոտիւք :

Յոգւոց հանեալ Տեղեմաք , ասէ . Օ՛ն անդր , քաւ լիցի . քան թոյլ տալ ինձ գրգռութեան և զեղխութեան մտանել ի սիրտ իմ՝ լաւ է թէ հարցեն և սատակեսցեն զիս Դիք : Ո՛չ , ոչ երբեք նկուն եղեալ յաղթահարեսցի որդին Ողիսեայ ի պատրանաց թուլամորթ և իգասուն մեղկ կենաց : Բայց , ադէ՛ , որպիսի շնորհք իցեն մեզ պարգեւեալ յԱստուածոյ անտի , զի յետ նաւարեկ լինելոյ մերոյ գտանեմք աւասիկ աստ զԴիւցակինդ կամ զմահկանացու զայդ կին որ այնչափ բարեօք երախտեաց լցուցանէ զմեզ :

Երկի՛ր , ասէ Մենտոր , զի մի չարեօք լցուսցէ զքեզ : Առաւել խորչեսձիր ի խաբուսիկ և ի պատիր անուշից անտի , քան ի ժայռից որ խորտակեցին զնաւ քո : Նաւարեկութիւնն , նա՛ մահ իսկ չեն ինչ այնչափ դժնդակ , որչափ հեշտութիւնք որ ընդ առաքինութիւն բախիցին : Չգոյշ լեր , մի՛ հաւատար ամենայնի զոր նայն պատմելոց է քեզ : Յանդուգն է երկտասարդութիւնն և յանձնադատտան . թէսլէտե կարի տկար

իցէ և դադրիադիւուն և խախուտ , սակայն համարի թէ առ
ամենայն ինչ կարող է և թէ չիք ինչ որ զարհուրեցուցանիցէ
զնա . թեթեւագոյնս իմն և յանգգոյշս յանձն իւր լինի ա-
պաստան : Բայց դու միտ դիր զի մի՛ որսասցէ գթեղ բանիւք
ողոքանաց որ մոռնեն ի սիրտ քո , իբրև զօճ որ սպրդիցի
ընդ ծաղկամբք : Երկիր ի ծածկելոյ թունէ անտի : Մի՛ ինչ
վստահ յանձն լինիջիր . ունկն եւեթ դիր խրատու բանից
իմոց :

(Մատուցի յառաջ)

Ս. Գ.

Ա Ս Տ ՈՒ Ա Մ

Այո՛, անտես է Տէր Աստուած յոր հաւատալ պարտ է մեզ :
Անտես թէպէտ նա յաչաց , այլ ի յայտնել ըզփառս նորին՝
Որպիսի՛ շքեղ վրկայք ի հանդիսի կան ինձ հանդէպ :
Օ՛ն , ասասցիք , Երկինք եւ Ծով , եւ դու , Երկիր , խօսեաց մեզ .
Ո՞ այն բազուկ կարաց կախել ըզձեզ , աղէ , անթիւ աստեղք .
Պայծառ գիշեր , ասա մեզ , ո՞ արկ ըզքեւ ըզքող քո զայդ .
Զի՛նչ մեծութիւն , ո՛վ Երկինք , եւ քանի՛օն վայելչութիւն .
Յայտ ածէք ինձ զոմն արարիչ՝ արարեալ զիւր զամենայն ,
Եւ սքփուեալ շուրջ ըզոյս ընդ անապատնս ձեր ընդ բնաւ ,
Զոր օրինակ ընդ երեսս անդոց մերոց ցանեալ ըզհող :
Եւ դու , ջահդ մեծասքանչ , որ ազդ առնես զայգուն գալուստ ,
Աստղ անփոփոխ , նո՛յն եւ մի հանապազորդ , նորոգ յաւէժ ,
Որո՞վ կարգաւ , ո՛ր Արեգակն , ելանես դու յալեաց ծոցոյ
Պարգեւել մեզ ըզճառագայթս արգասաւոր պայծառութեանդ .
Զօրհանապազ մնամ ես քեզ , զօրհանապազ առնես դու դարձ .
Ե՞ս միթէ կոչեմ ըզքեզ , ե՞ս ընթացից քոց յօրինիչ :
Իսկ դու , որոյ զայրուցք գերկիր բոլոր կամին կլանել ,
Ո՞ր ձեռն ի յատակիդ արգելու զքեզ , ամեհի Ծով .
Ընդունա՛յն են քո ճըզուներ առ անցանել ըստ բանտ քոյին .
Սաստկութիւն արեաց քոց մեծ զիջեալ ցածնու առ ավամբք քովք :

Լ. ՌԱՍԻՆ

Յ. Գ.

ԱՌԱՆՁԻՆՆ ԲԱՆՔ Հ Ա Յ Ե Ր Է Ն Լ Ե Ջ Ո Ւ Ի

Բ

ԲԱՋՄԱԽՈՅՋ ԼԻՆԵԼ. շաբաթը հետաքննել: *Մի՛ բազմախոյզ լինուք առ Աստուած՝ զոր ինչ արար և զոր առնէ: — *Մի՛ բազմախոյզ լինիր՝ եթէ զկարգ կամ որով օրինակաւ (առնէ):

ԲԱՋՄԱԿՈՒ ԼԻՆԵԼ. Կէղ մը շաբաթ ելաւ: *Ի տուն բարեկամի քո, ասէ, մի՛ յաճախեր բազմակոխ լինել. գուցէ ատիցէ դքեզ:

ԲԱՋՈՒԿ ԱՌ ԲԱՋՈՒԿ. Բնակարանս. Խոսք Խոսք: *Իբրեւ զբազմութիւն զօրաց . . . զմեծանիստ . . . դաշտօքն բազում և առ բազում իջանեն (մարախք):

ԲԱԺ ԱՌՆՈՒԼ. Բնակարանս՝ Լաքի առնել: *Գուցէ ընդ որդւոյն տալոյ՝ զնա բաժ առնուցու:

ԲԱԿ ԱՌՆՈՒԼ, ՈՒՆԵԼ. շաբաթը Կարել: *Ապա գարձեալ տեսանէր զծերութիւն վառաւորութեան սքանչելի . . . որ չուրջ զնովաւ բակ առեալ ունէր: — *Իբրեւ զսատանայական թատերք բակ առեալ կայաք և հայէաք: — *Բակ առեալ ծրանայ չուրջ զնովաւ: — *Լոյսն որ չուրջ զնովաւ բակ ունէր:

ՆՈՅՆ ԲԱՆՔ ԵՆ. Զայն ինչ ըստել. Զայն Կարել և Խոսք: *Նաև զսպանութենէ նոյն բանք են: — *Նաև յինչս առնուլ նոյն բանք են:

ԲԱՆ ԿԱՄ ԲԱՆՍ Ի ԳՈՐԾ ԱՌՆԵԼ. Կիւլ. Երես Կարել: *Բան ի գործ արասցուք վարդապետել ձեզ: — *Բանս ի գործ արարին ունել զիս, և որոգայթս թաղուցին ինձ:

ԲԱՆ ԻՆՋ ԱՍԵԼ. Կէս Խոսք. Կրտսեմ ընել: *Մինչև յերբ ժողովալեալ ասիցես՝ թէ անա համբերեցից տակաւին . . . աղէ ասա բան ինչ ի Տէր, և վախճանեաց:

ԲԱՆ ՈՒՆԵԼ. Խոսք Կարել. Խոսք մէկ ընել: *Բան ունիմ ընդ երանելի ծերոյն, և նա ընդ իս, թէ որ յառաջեսցէ ի մէջ, աղաչեսցէ զՏէր Աստուած, զի ժողովեսցէ և զընկերն:

ԲԱՆ ՏԱԼ. Խօստ Կալ: *Տուր ինձ բան զի այդք բնական-
ցիս . և ետ նմա բան ի յայրին մնալ:

Կամ՝ համար Կալ: *Պարտ է ամենեցուն պատրաստ լինել,
որպէս թէ: բան տալոյ են դատաւորին:

Ի ԲԱՆԻ ԱՌՆԵԼ. համարել. Իբե՛ն Կողմն առնել: *ԶՊոմպէոս ի
բանի առնէր, զի նովաւ դառնացէ յԱսորիս: — (Տիւրացիք)
ի բանի արարեալ զի՛ղաստոս, սենեկապետ արքայի, խնդրէին
զխաղաղութիւն վասն կերակրելոյ նոցա յարքունուստ:

ԶԲԱՆԻՔ ԱՆԿԱՆԵԼ. Խօստի հետ ըլլալ. Խօստի բռնաւել: *Մի
զբազում բանիւք անկանիր, զի ոչ գոյ որ տայցէ քեզ պա-
տասխանի: — *Յերկարագոյն նուագօք զբանիւք անկանէին:

ԶԲԱՆԻՔ ԳԱԼ. շա՛ր Խօսել՝ դրոշմել. Կրկն և Կրկն ըսել:
*Զի մի երեւեացի ի մէջ անմտացն իբրև զբանիւք իմն եկեալ:

ԲԱՆ ԵԼ. Խօստ՝ յայն ելաւ: *Ել բանս այս յեղբարս, և
համարեցան թէ աշակերտն այն ոչ մեռանիցի:

Ի ԲԱՆՍ ԵԼՈՒ ԱՌՆԵԼ. Խօստի խաբել՝ որաւ: *Նեստոր...
ի բանս ելու առնել ջանացաւ զբարեպաշտագոյն թաղաւորն
մեր:

ԿԱԼ ԲԱՆԻ. Խօստին կապարաւելլ՝ անցնել: *Տեսցուք ո՛յր
բուն կայցէ (նայնի որո՛ւն Խօստը կ'անցնէ):

ԲԱՆԱԳՆԱՅ ԼԻՆԵԼ. Բանակցել յիջնորդով. Խօսել պարգաւա-
ւորով: *Նախ բանագնաց եղեն, սկսան խօսել ընդ նոսա (ընդ
ամբականս,) և առեն:

ԲԱՆԱԳՏԱԿ ԼԻՆԵԼ. Բան բռնել յեղբարէն . պարգաւանի
ընել: *Լաւագոյն էր առնել զասացեալն՝ քան չարաբարու-
թեամբ բանագտակ լինել:

ԲԱՆԱԼ ԹՈՂՈՒԼ. Երես յէլ. անպետ ընել: *Բարձի թողի
զնոսա երթալ զհետ կամաց սրտից իւրեանց: — *Վայ են
ձեզ, արք ամպարիչտք, որք բարձէք թողէք զօրէնս Աս-
տուծոյ:

Յ. Գ.

ԽԱՆՄԱԿԱԼՔ ՀԱՆԴԻՍԻՍ

Յ. ԳՈՒՐԳԵՆ Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Պ Ա Յ Մ Ա Ն Ք

Ա. Գին միամեայ բաժանորդութեան Հանդիսիս՝ 25 դահեկան ոսկւոյ , հատուցանելի կանխաւ .

Բ. Ծախք թղթատարի ի գաւառս և յերկիր օտար՝ դահեկան արծաթոյ 6 ի տարւոջ .

Գ. Զգին բաժանորդութեան , զթուղթ և զամենայն գիր առաքել սլարտ է , յանուն խնամակալաց Հանդիսիս , առ Տ. Յովսէփ Գավաթեան , գրավաճառ ի Կ. Պոլիս , ի Զաքարիայ ճրար .

Դ. Զմէն մի օրինակ Հանդիսիս մարթ է ստանալ 3 դահեկանաց առ ամենայն գրավաճառս Կ. Պոլսոյ :

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ի

Ե Ր Ի Ց Դ Ա Հ Ե Կ Ա Ն Ա Ց

معارف نظارت جلیله سنک ۹۱۰ نومرو لی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر
